

1. Descripció socioeconòmica

1.1. Àmbit geogràfic

La comarca de l'Alta Ribagorça és una comarca de recent creació, localitzada a l'extrem nord-oest dels Pirineus catalans. Limita al nord amb la Vall d'Aran; al nord-est amb el Pallars Sobirà; a l'est i al sud amb la comarca del Pallars Jussà, i a l'oest amb la Comunitat Autònoma de l'Aragó. És la comarca més petita en extensió de Catalunya (426,8 km²), i la menys poblada en nombre d'habitants.

Geogràficament, l'Alta Ribagorça s'estén des dels Pirineus axials, amb els pics de Besiberri, Montardo i Contraig, fins a la serra de Sant Gervàs, als Prepirineus, i des de la vall de Barravés, que constitueix la conca alta de la Noguera Ribagorçana, fins a la Vall de Viu, passant per la Vall de Boí, on neix el riu Noguera de Tort.

La xarxa hidrogràfica està formada per la Noguera Ribagorçana, que travessa la comarca de nord a sud, i els seus dos afluents, el Noguera de Tort i el Riu de Viu. El recurs aigua s'aprofita sobretot en períodes de desglaç a través dels diversos embassaments existents a la comarca, sent el més extens el d'Escales amb 157 hm³.

La comarca de l'Alta Ribagorça es crea per la llei de 28 de març de 1988 de la Generalitat de Catalunya. Anteriorment, els municipis del Pont de Suert, la Vall de Boí i Vilaller formaven part de la comarca del Pallars Jussà, i la seva segregació i constitució com a comarca pròpia responen al desig dels seus habitants de veure reconeguda la seva personalitat pròpia, més propera a la regió de la Ribagorça.

La comarca forma part d'una regió natural i històrica més extensa, la Ribagorça, constituïda per les terres altes de la Noguera Ribagorçana, que separa les províncies de Lleida i Osca. L'existència d'aquesta regió fronterera ha estat sovint origen de conflictes de caire polític entre Catalunya i Aragó.

L'Alta Ribagorça és declarada com a comarca de muntanya per la Generalitat de Catalunya l'any 1988, qualificació que queda recollida en la mateixa llei de la seva creació. Les seves característiques físiques, amb el 37% del seu territori per sobre dels 2.000 metres i el 60% entre els 1.000 i els 2.000 metres, que determinen un poblament feble i una densitat de població molt baixa, en són motius determinants.

L'Alta Ribagorça és una comarca de recent creació, no contemplada en la divisió territorial de 1936, que respon al desig dels seus habitants de reconeixement de la regió natural i històrica de la Ribagorça catalana. La seva situació geogràfica, limitant amb la província d'Osca, ha estat sovint origen d'alguns conflictes de caire polític. Constituïda com a comarca el 1988, es tracta de la més petita en extensió de Catalunya i la menys poblada de les deu comarques de muntanya.

1.2. Demografia

1.2.1. Evolució de la població

La població actual de l'Alta Ribagorça és de 3.796 habitants, segons dades del Padró Continu de Població de l'any 2004. La gran majoria d'aquesta població (2.212, el 58,3% respecte al total comarcal) es concentra a la capital, el Pont de Suert, essent menor el nombre d'habitants concentrats a la Vall de Boí (1.007, 26,5%) i a Vilaller (577, 15,2%).

El percentatge de la població municipal respecte al total de la població comarcal varia entre els anys 1981 i 2001. Des de l'any 1981 el Pont de Suert i Vilaller perden pes en quant nombre d'habitants, mentre que la Vall de Boí duplica el seu pes poblacional respecte al total comarcal.

El Pont de Suert perd el 25,3% dels seus efectius durant el període 1981-2004, i Vilaller el 42,6%, percentatges força elevats que posen de manifest un lent però progressiu despoblament comú a altres municipis d'alta muntanya. Per altra banda, la Vall de Boí segueix una tendència oposada, guanyant el 72,7% d'efectius, i per tant, doblant el seu nombre d'habitants. El conjunt de la comarca presenta una evolució negativa, perdent el 16,6% del total dels seus habitants entre 1981 i 2004. Aquesta tendència dista de la del conjunt de les comarques de Lleida, que presenta un balanç positiu (9,0%), així com també respecte la de Catalunya (14,4%).

En el cas del Pont de Suert, s'observa una pèrdua de població cada vegada menor percentualment al llarg del període considerat, i una inversió d'aquesta tendència negativa des del 2001. Així, si en el quinquenni 1981-86 la pèrdua d'efectius poblacionals se situa en el 17,3%, en el quinquenni 1996-01 la pèrdua d'efectius tan sols és del 0,8%, i ja per al període 2001-2004 el creixement de població és positiu, del 2,9%.

L'evolució del municipi de Vilaller, si bé presenta una recuperació en el nombre d'efectius en el període 1991-96, posteriorment torna a presentar una evolució negativa, tot i que no tant accentuada com a la dècada dels anys vuitanta.

La Vall de Boí mostra una variació de la població des del 1981 totalment diferent a la resta de municipis; si bé en el primer quinquenni dels vuitanta perd població, des de finals d'aquesta dècada presenta una evolució positiva, sent el període de màxim creixement el quinquenni 1991-96 (18,8%). En el període més recent, des del 2001, també s'observa un ràpid augment del nombre d'habitants, del 14,7%.

La comarca de l'Alta Ribagorça, tot i presentar des del 1991 una variació en el nombre d'efectius positiva, tardarà encara alguns anys a recuperar-se de la davallada poblacional produïda al llarg de la dècada dels vuitanta, època en què perd més del 23% del seus efectius totals. La forta emigració present als anys vuitanta ja s'arrossega des de 1960, coincidint amb l'acabament de les darreres obres hidràuliques.

Taula 1. Nombre d'habitants i variació de la població (%). Municipis de l'Alta Ribagorça, l'Alta Ribagorça, Lleida i Catalunya. Període 1981-2004.

Municipi	Nombre habitants 1981	Nombre habitants 2004	Variació de la població 1981-2004 (%)
Pont de Suert,el	2.961	2.212	-25,3
Vall de Boí, la	583	1.007	72,7
Vilaller	1.005	577	-42,6
Alta Ribagorça	4.549	3.796	-16,6
Lleida	353.160	385.092	9,0
Catalunya	5.956.414	6.813.319	14,4

Font: Elaboració pròpia a partir de Cens de Població de 1981 i Padró Continu de Població de 2004.

La població actual de l'Alta Ribagorça, amb 3.796 habitants, es concentra principalment a la capital comarcal, el Pont de Suert. Des de l'any 1981, tant el Pont de Suert com Vilaller perden efectius poblacionals, mentre que la Vall de Boí en dobla el nombre.

1.2.2. Components del creixement demogràfic

El creixement natural de la població (nombre total de naixements menys nombre total de defuncions) és negatiu per al conjunt de l'Alta Ribagorça (-3,6%) i per a la província de

Lleida (-2,1‰), mentre que per Catalunya és positiu (0,7‰). Per municipis aquest creixement també presenta una evolució negativa des del 1996, sent pel Pont de Suert i Vilaller els valors més baixos.

Pel que fa al saldo migratori (nombre total d'immigracions menys nombre total d'emigracions), presenta un valor proper a zero però positiu per al conjunt de la comarca (0,3‰), allunyant-se de la tendència més alcista seguida per la província (5,0‰) i Catalunya (6,7‰).

Aquest saldo migratori positiu és resultat de l'elevat valor corresponent a la Vall de Boí (25,3‰), que compensa els valors negatius registrats en els casos del Pont de Suert i Vilaller.

El creixement total de la població (creixement natural mes saldo migratori) és negatiu per al període 1996-2001 en el conjunt de la comarca de l'Alta Ribagorça (-3,4‰).

Al Pont de Suert i a Vilaller, uns creixements naturals negatius units a uns saldos migratoris també negatius donen com a resultat una pèrdua important de població (-10,3‰ i -17,9‰, respectivament). En el cas de la Vall de Boí, un saldo migratori molt elevat compensa un creixement natural lleugerament per sota de 0, donant un creixement total del 25,1‰.

El creixement total de la població és negatiu per al conjunt de la comarca de l'Alta Ribagorça, si bé per municipis aquest decreixement no es dona de manera homogènia. Mentre que a la capital comarcal i a Vilaller es dona una dinàmica poblacional regressiva, a la Vall de Boí es registra un saldo migratori i un creixement total positiu.

L'evolució positiva de la població municipal de la Vall de Boí des de finals de la dècada dels anys vuitanta posa de manifest la relació existent entre el creixement demogràfic i l'especialització en el sector turístic (creixement demogràfic no degut al creixement natural, sinó al saldo migratori positiu; es tracta d'una migració de retorn important atreta per les actuals possibilitats d'inversió i de treball).

1.2.3. Estructura de la població

L'índex d'envelliment, que relaciona la població de 65 anys i més amb la població de 0 a 14 anys, és del 175,6% per al conjunt de l'Alta Ribagorça l'any 2003, indicant que per cada 100 joves hi ha prop de 176 persones de 65 anys i més. Aquest percentatge supera el corresponent per a la província de Lleida (157,1%) i el conjunt de Catalunya (124,5%).

Per municipis, és a Vilaller on l'índex és més elevat (194,0%), seguit pel Pont de Suert (183,3%) i la Vall de Boí (146,0%). Si s'observa l'índex d'envelliment per a l'any 1986, aquest presenta uns valors inferiors al 100% per al Pont de Suert i Vilaller; això s'explica perquè el nombre d'efectius menors de 15 anys és més gran que el nombre d'efectius de 65 anys i més. Aquesta tendència s'inverteix al llarg del període comprès entre 1986 i 2003; un canvi en l'estructura per edats, cada vegada més envellida, comporta que l'índex d'envelliment augmenti en tots els àmbits geogràfics considerats, excepte en el cas de la Vall de Boí.

La Vall de Boí és l'únic dels tres municipis en què l'índex d'envelliment es redueix respecte el de 1986. Si bé el nombre d'efectius de 65 anys i més augmenta entre els dos anys considerats, també ho fa paral·lelament el nombre d'efectius de 0 a 14 anys.

L'índex de dependència relaciona la població de 65 anys i més i la població de 0 a 14 anys amb la població compresa entre els 15 i els 64 anys. Dit d'una altra manera, relaciona la població no activa amb la població en edat de treballar. Per a la comarca de l'Alta Ribagorça aquest índex és del 50,7%, percentatge proper al del conjunt de les terres de Lleida (51,4%), però més distant del de Catalunya (44,8%).

El municipi del Pont de Suert és el que presenta el percentatge més elevat (54,6%), seguit del de Vilaller (52,8%) i la Vall de Boí (41,2%). En el cas del Pont de Suert, aquest percentatge indica que la població no activa representa prop del 55,0% de la població activa. Per tant, es tracta del municipi de l'Alta Ribagorça en què el pes de la població no activa (estudiants i jubilats) és major que el pes de la població en edat de treballar. En el cas de la Vall de Boí, la població no activa representa poc més del 40% de la població activa, percentatge que evidencia el pes de la població en edat de treballar.

L'índex d'estructura relaciona la població laboral en edat madura (40-64 anys) amb la força de treball jove (15-39 anys). Per a l'Alta Ribagorça aquest índex és del 85,5%, valor que supera els observats per a les comarques de Lleida, del 82,5%, i Catalunya, del 79,9%.

Per municipis, és a la Vall de Boí on el percentatge és més elevat (96,5%), seguit de Vilaller (92,3%) i el Pont de Suert (79,0%). És en aquests dos primers municipis on el pes de la població en edat madura en relació amb la força de treball jove és més gran, mentre que en el cas del Pont de Suert aquesta tendència és menys accentuada.

L'índex de recanvi relaciona la població de 65-69 anys amb la població de 15-19 anys, o sigui, mesura la capacitat de substituir el grup sortint del mercat laboral per part dels qui entren en edat de treballar. En el cas de l'Alta Ribagorça, l'índex de recanvi se situa en el

113,3%, superant els corresponents percentatges per al conjunt de les comarques de Lleida i Catalunya (105,0% i 95,3%, respectivament).

El Pont de Suert i Vilaller, amb uns índexs de recanvi del 114,4% i del 147,4%, evidencien que el nombre d'efectius que entren a l'edat de treballar és menor que el nombre d'efectius que en surten, mentre que en el cas de la Vall de Boí, amb un índex de recanvi del 95,2%, el nombre d'efectius que entren al mercat laboral si substituirà el nombre d'efectius que en surten.

Taula 2. Indicadors de l'estructura de la població (%). Municipis de l'Alta Ribagorça, l'Alta Ribagorça, Lleida i Catalunya. 1991 i 2003.

Municipi	Envel·liment	Dependència	Estructura	Recanvi
Pont de Suert, el				
1991	112,8	48,6	73,8	89,8
2003	183,3	54,6	79,0	114,4
Vall de Boí, la				
1991	158,4	45,4	73,1	119,4
2003	146,0	41,2	96,5	95,2
Vilaller				
1991	137,5	54,6	68,0	93,9
2003	194,0	52,8	92,3	147,4
Alta Ribagorça				
1991	123,8	49,0	72,7	94,3
2003	175,6	50,7	85,5	113,3
Lleida				
1991	108,7	54,0	79,6	83,3
2003	157,1	51,4	82,5	105,0
Catalunya				
1991	80,6	47,2	76,8	58,0
2003	124,5	44,8	79,9	95,3

Font: Elaboració pròpia a partir de Cens de Població de 1991 i Padró Continu de Població de 2003.

L'estructura de la població a l'Alta Ribagorça mostra uns índexs d'envelliment i de recanvi allunyats de la mitjana provincial, si bé presenta uns índexs de dependència i estructura similars. El municipi de la Vall de Boí presenta una estructura per edats més equilibrada, mentre que al Pont de Suert, però sobretot a Vilaller, es troba una població força envellida i amb pocs efectius menors de 15 anys.

1.2.4. Densitat i distribució territorial de la població

La densitat de població pel conjunt de l'Alta Ribagorça és de 8,9 hab./km². Per municipis, és a la Vall de Boí on es troba la menor densitat de població (4,6 hab./km²), ja que l'orografia muntanyosa i la normativa referent a les àrees perimetrals del Parc Nacional en limiten el seu poblament. La major densitat de població es troba al Pont de Suert (14,9) i a Vilaller (9,7), municipis estructurats al llarg de la N-230, que uneix la Vall d'Aran amb Lleida.

El municipi del Pont de Suert està format per 25 entitats singulars, 4 de les quals es troben deshabitades actualment; el de la Vall de Boí per 10 entitats; i el de Vilaller per 2. La població que viu en habitatges disseminats representa tan sols el 3,5% de la població total de la comarca.

De les 37 entitats singulars que formen l'Alta Ribagorça, només 7 entitats tenen 100 o més habitants cadascuna, que juntes concentren el 89,2% del total de la població de la comarca: El Pont de Suert, Vilaller, Taüll, Boí, Barruera, Durro i el Pla de l'Ermita. Per altra banda, 23 entitats singulars tenen una població de 10 o menys habitants.

L'Alta Ribagorça presenta una densitat de població molt baixa en comparació amb la resta de comarques de muntanya, tan sols superada pel Pallars Sobirà. La població es concentra principalment a les capitals municipals, sent poc important en nombre la població que viu en habitatges disseminats.

1.3. Economia

1.3.1. Macromagnituds econòmiques

La Renta Bruta Familiar Disponible (Rbfd) és la macromagnitud que mesura els ingressos de què disposen els residents d'un territori per destinar-los al consum o a l'estalvi. S'expressa com a índex, sobre la base 100 per al conjunt de Catalunya.

La Rbfd per habitant per al conjunt de la comarca de l'Alta Ribagorça l'any 1996 supera àmpliament l'índex de Lleida (107,1) i se situa en 129,4 sobre la base 100 de Catalunya. L'índex segueix una tendència creixent des de 1986 fins a 1996, últim any per al qual es disposa d'aquesta dada, superant ja el 1991 la base 100 de Catalunya.